

Apróságok Fülöp Ilonáról

Irta:
GÁSPÁR GÉZA

Fülöp Ilona hirtelen halála még mindig sajnó a szívekben. E sorok írójának alig egy-két nappal a vég előtt, Szegedy László a most californiai köruton levő veretán újságíró szolgált kellemes hírrel róla. Szegedy makkegészségesnek találta az elhunyt írónőt. "Fülöp Ilona sokkal imponálóbb megjelenés és egyéniség, mint azt az újságban megjelenő acképe mutatja" — jelzi a levelében.

Gáspár Géza

Nagyon megörültünk ennek a jelentésnek, mert visszaemlékeztünk öt évvel ezelőtt tett látogatásunkra Hollywoodon. Mi is gyakran találkoztunk Fülöp Ilonával, aki akkor a később végzetes betegség következtében elhunyt legjobb barátja, Székely Istvánné Ágay Irén filmszínésznővel lakott együtt. Székelyék gyönyörű kertés udvar környező modern lakásban laktak, egy műteremszerűen berendezett házban. Az elragadó kelvességű Ágay Irén szinte úgy becézte Ilonát, mintha mamája lett volna.

— Nem is tudom miért, mindenki anyáskodik velem. Talán nem is tartanak felnőttek — panaszkodott Ilona. — Még a leányom is, (második férje, Vas István gyermeke) úgy bánik velem mintha kiskorú lennék, — mondja tovább. Multkor valami vicce, akart elmondani, de előbb odafordult hozzám — Mama, te ne hallgass ite, ez nem kicsinyeknek való.

Augusztus másodikán kaptam meg Szegedy kollega hollywoodi levelét és éppen születésnapjára ajándékként roham meg az emlékezés a Hollywoodon töltött öt év előtti nyárra. Az egyik este Székely Istvánnékal mentünk kirándulni a tengerpartra. Székelyékén és Fülöp Ilonán kívül velünk volt Mály Gerő az azóta szintén elhunyt filmszínész. A mindig pajkos Ágay Irén, akit azért csodáltam mert a legszebben csengő női hangon beszélt filmjein, olyan édes üveghangokon, amik már szinte kivesztek a mostani egyenlősített, cigarettázó és koktélező világban, magyar paraszt leánykának öltözött és Gercsi bácsival egyik vidám mókát a másik után követték el.

Fülöp Ilona méla komolysággal tartott velünk, mint aki sohasem tudja odaadni magát a pajkos tréfáknak. Mály Gerő és Ágay Irén a gyorsfényképezésnél valami rettenetes mókás felvételt csináltak magukról, de Fülöp Ilona csak szelíd mosolyával mutatta, hogy ő is élvezte a mulatságot.

Fájdalmas magánügy

Fülöp Ilona halála az egész magyarság vesztesége, de nekem még külön gyászom is, mert nem csak kollégám, hanem barátnőm is volt Ilona. Talán ezért érzem, hogy szabályos nekrológót nem tudnék írni róla, csak azt akarom itt elmesélni, miképpen ment el az én életemből.

Most éppen két éve, hogy eljöttem Hollywoodból és ő akkor is elhalmozott szeretete minden jelével, de — mint idősebb testvér — szigorúan intett is: "Írjál gyakran, akkor is, ha csak pár sorra jut időd. És siess vissza közben." Eleinte írogattam is, készültem is vissza, de mikor ebben családi okok akadályoztak, lassankint elhanyagoltam a válaszadást a baráti levelekre. Köztudomású a környezetemben, hogy nem vagyok szorgalmas levélíró, sokan meg is értik, meg is bocsátják, de ő megnaragudott érte. Egyszer kaptam tőle egy rövid levélkét, amelyben kb. ezeket írta: "Az nem elég, ha az ember barátokat szeréz, azokat meg is kell tartani... Téged érdemben felül szeretünk, mert Te még csak nem is értekeled."

Szívesen ütött a szigorú leckétetés, amelynek éreztem jogosultságát és akkor rögtön feleltem is egy mentegelőző levélben, de arra már soha többé nem kaptam választ. Néhány héttel ezelőtt olvastam a Szabadságban egy cikkét. Leírta benne, hogy a születésnapján is egésznap dolgozott. Tudtam, mennyire igaz lehetett ez, mert ismerem az egész életét, a tempót és a törvényt, amelyet az egyénisége diktált: a mindennapos munka magaraszabott törvényét. E téren tulbecsülte az erejét, mint aki örök-fiatalnak született, mindig tele volt programmal, vágyakkal és a különféle munkák iránti érdeklődéssel.

Most arra gondoltam, hogy ebből a már lezárt születésnap alkalmából jó lenne kiengesztelni és kitűnő ötletem támadt: eszembe jutott, hogy egyszer társaságban elmondta egy Szép Ernő könyv tartalmát. Az ő utólráhetetlen előadói képessége párosult orgonabugásu kedves mély hangjával és olyan sikere volt, hogy színpadon is jelentős lett volna. Mondta akkor, hogy kedvence volt ez a könyv, azért tudja szinte kívülről. Megszereznem ugyanis lehetetlen, mert a kommunista szűrés nélküli magyar könyv már csak vágyalom a számunkra...

Vagy két éve ennek és azon időben történt az is, hogy Gyurka fiam főhadnagyi rangban tengerutára utazta. Mióta ott állomásozik, ünnepi alkalmakra rendszerint egy-egy könyvet küld nekem, tudván, hogy ez a legbecesebb ajándék szá-

ez az este járt eszemben a következő napokon és amikor leültem választ írni Szegedynek, lelkére kötöttem, látogassa meg újra Fülöp Ilonát és nyerje meg arra, hogy kezdjünk valami kis baráti mozzalmat, hogy valami emléket állítsunk néhai Ágay Irénnek, akit üdén, szépen fiatalon vitt el a kegyetlen halál.

Kedden küldtem el a levelet és másnap, szerdán reggel, már azt kellett olvasnom, hogy Fülöp Ilona hirtelen elhunyt. Valami babonás félelem vett rajtam erőt. Az volt az érzésem, hogy a gondolatnak, a szeretetnek, a megemlékezésnek talán ereje van, talán öltni tud. Talán végzetes is, talán istenkísértés is erősen emlékezni. Lám gondoltam, felébresztetem Ágay Irén lelkét és ez a lélek most sóvárogni kezdett legjobb barátnője, Fülöp Ilona után, elhívta magához, talán nem is kérdezte, csak elvitte.

Napokig vergődtem, érthetetlen és makács lelkifurdalások között. Lassanként és csak akkor nyugodtam meg, amikor megtudtam, hogy a halál létfontosságú jelentkezett Fülöp Ilonáért, tehát nem akkor amikor én írtam és beszéltem felőle. De valami titkos rémület még mindig megszállva tart. Kezdek babonás lenni és félni a saját gondolataimtól.

Közben megérkezett Szegedy kollega válasza is Los Angelesből.

"Bizonyára nem is sejt, milyen végzetes, milyen tragikus levelet írt ön hozzám, Szegedy Ágay Irént siratta tovább benne és arra kért, látogassam meg Fülöp Ilonát és próbáljam őt rávenni, álljon egy mozzalom élére, melynek feladata volna, hogy Ágay Irén emlékének egy kisebb méretű szobrot állítsanak magyarok, amire a pénzt mi, írók és a hollywoodi művészek adnánk össze."

"Őn augusztus 4-én írta a levelet és Fülöp Ilona egy nappal előbb, augusztus 3-án, délután 12 órakor, szívizélhűtésben meghalt. Meghalt alkotásainak színhelyén, ahol emberfeletti dolgozott. Nagyon megrázott ez a tragédia. Pár nap előtt Himler Márton társaságában találkoztam vele. Percek alatt nagyon megszerettem. Mikor elmentem, lelkére kötöttem Himlernek, vezessen el hozzám, a lakására minél előbb, vacsorára. És kedden, mint a villám sújtott le-rám a hír, hogy már nincs többé."

"Nos hát kedves jó kollégám, csak kezdje el a propagandáját: mindjárt két szoborra: az Ágay Iréné és a Fülöp Ilonáéra. Meglátja, lesz fogantatja. A maga írásait is nagyon szeretik az embe-

Varga Éva

menta. Legutóbb valahonnan megszerezte épp az említett Szép Ernő kötet egy használt példányát, elküldte nekem és azt feladtam az Ilona címére. Jólesett lemondani róla az ő javára "utólagos és jelentéktelen megemlékezésként." Erre sem kaptam választ.

Julius 22-én utaztam el kanadai vakációmra. Ott csak eleinte láttam a magyar újságokat, később nem volt alkalmam olvasni. Augusztus 7-én visszaérkeztem New Yorkba. Még az nap este beültem egy barátnőmmel a Schraffts cukrászdába, ahol éjfélig derűsen elbeszélgettünk. Hazafelé a Broadway szinte nappali fényében megálltunk még egy-egy kirakat előtt és akkor a barátnőm hirtelen azt mondta:

"Jaj, meg kell mondanom neked, hogy szomorú hírt hallottam: Fülöp Ilona meghalt..."

Villámcsapásként ért a hír és mikor látta, milyen hatással van rám, igyekezett megnyugtató: "Lehet, hogy csak álhir, mert aki nekem mondta, az sem tudta biztosan."

Engem azonban már nem lehetett megnyugtató, egész éjjel nem aludtam. Reggel felhívtam egyik barátunkat és tőle megtudtam, hogy a fájdalmas hír igaz. Annyira letört ez, hogy a legközelebbi vonattal indultam haza, lemondván arról a pár napról, amellyel még megakartam tartani vakációmát. Útközben aztán a vonaton beszélgettem önmagammal:

Ilyenek vagyunk! Én is és sokan mások is. Ne szépítsük a hibáinkat, hanyagságunkat mi, akiknek sokminden előbbre való, mint az igaz baráti szálak ápolása. Mindenre jut időnk: megnézünk egy filmet, mert valaki ajánlotta. Elfogadunk egy lunch-meghívást, mert nem illik visszautasítani. Elrohanunk egy jól behirdetett "sale"-re is, mert talán "értéket" vehetünk pár dollárért, csak arról feledkezünk meg, aminek felmérhetetlen értéke van, egy-egy baráti kapcsolat fenntartásáról. Leveleket nem írunk, mert ebben aztán igazi "Pató Pál" a magyar. Én is ebbe a hibába esem és most soha jóvá nem tehető fájdalommal kell majd arra gondolnom, hogy Ilona nehezteléssel ment el az életemből...

Lelkibetegem jöttem haza és első dolgom volt átnézni a Szabadság és Népszava-példányokat, hogy olvassam az első hirdást a tragédiáról. Eközben a szemem rátévedt egy borítékra, amely az újságok mellett az asztalomra volt téve: Ilonától levél... Egy rózsaszínű borítékban az ő határozott, egyéni írása. Az utolsó levél. Szegény a szó arra, hogy kifejezzem, amit éreztem, mikor olvastam:

"Most igazán technikai akadályok miatt nem tudtam előbb írni. Pedig szerettem volna mielőbb ezér köszönetet mondani neked a "jelentéktelen-

rek, — az olvasók tízezrei — mások is támogatni fogják és vagy szobor, vagy más méltó emlékmű fogja hirdetni két nagy halottunk emlékét."

Igy ír Szegedy István, aki művészi interjut akart kérni a mi szerény, viráglelkű, feledhetetlen Fülöp Ilonánktól.

S még ezt is hozzátette: "Volt egy kívánsága drága Ilonánkna, ami nem teljesülhetett. Nagyon élesen érdeklődött Gombos Zoltán iránt, akit feltétlenül meg akart ismerni. Miért ne hívnom ide — javasolta Szegedynek. És részletesen be kellett számolnom neki kedélyéről, modoráról, világfelfogásáról. Milyen furcsa, hogy a leghűségesebb író sohasem ismerhette meg lapja szerkesztőjét."

Íme ezek az én kis szerény apróságaim a "Süt a Nap" irónójáról. Sokan mondhatják, hogy írónok, de mint ember, egyéniség és jellem, Fülöp Ilona egyetlen volt. Meg sem kíséreltem most még lelkének elemzését.

Csak az olvasóknak üzenem, hogy igenis nagyon szeretném, ha valami méltó emlék hirdeté nekünk ki volt Fülöp Ilona és mit adott nekünk. Szeretnék árverést hirdetni a legelső adományra a felállítandó emlékműhöz. Második adományként ézzennel bejelentem a magam szerény kis 25 dollárját, amit azonnal átutalok, mielőld gazdája akad az első hozzájárulásnak.

Szeretném hinni, hogy a virágok szerelmésének emlékét nemcsak muló, hervadó virágok hanem fehér márvány, vagy örökéletű bronz is hirdetni fogja. Mert jaj, mi a még életében ismerjük és szerettük, hamar el fogunk hervadni, de az utánunk következőknek előbb még át kell adnunk az emlékét.

Struccok bánata

Amióta a struccotoll kiment a divatból, a dél-afrikai struccfarmok tulajdonosai nehéz időket éltek át. Ma ugyanis annyi struccotollért, amiért valankor száz dollár fizettek, alig adnak 50 centet. Így aztán az utóbbi időben a nagyévtvágyu és ezért igen sokba kerülő madarakból leöltek vagy félmilliót, főleg azért, hogy szabaduljanak tőlük s legalább a bőruket tudják értékesíteni. A bőrből ugyanis legújában különböző divat- és dísz tárgyakat készítenek.

Irta:
VARGA ÉVA

nek" rágalmozott ajándékért, aminél kedvesebbet, jobbat, jelentékenyebbet nem is küldhette volna, mert erre aztán igazán elmondhatom, hogy: éppen erre vágytam már esztendőök óta."

"Most időm is lesz az olvasgatásra, mert pihenem kell. Tudod, én szégyenlem az eféle kényeszerűséget, de bevallom, nehéz volt hat hétig megszakítás nélkül dolgozni a hóhullámban. Kísé letörtem, de sietek kiheverni, hogy aztán az itthoni festegetést élvezzem. Téged is befogunk, ha végre itt leszel és majd meglátod, hogy ez a legfőbb jó az életben. Hát még ha meglesz a kis magyar telep! Azzal kapcsolatban Rád is számíthatunk. Képzeld el, hogy fogunk élni baráti környezetben. Itt ugyan az élet most is öröm, mert a napok — hála Istennek — csak apró eseményeket hoznak, soha semmi szenzáció..."

Ilona drága, az élet ironiája, hogy a "szenzáció" éppen Te okoztad. Fájdalmas, tragikus szenzáció! Elmentél és a mondas, hogy senki sem pótolható, Rád nem vonatkozhatott. Téged igazán senki nem tud majd pótolni, mert Te nem csak írtál, nem csak szóragoztattad olvasóidat, Te élni tanítottál minket. Rengeteg életkincs volt: tapasztalat, bátorság, lelkesültség, bölcsesség és ezekből osztogattál nekünk. A Te leírásodban az élet apró kellemetlenségei vesztették az erejüket, a rossz dolgok elhalványodtak és a jó dolgoknak szépsége, értéke felfokozódott. Sokan és sokat tanultunk Tőled és mindnyájunk gyászja, hogy most úgy mentél el tőlünk hirtelen, mint ahogyan elszáll a Te imádott virágaidról a reggeli harmat, amikor kisüt a nap...

MIBŐL JÓSOZHATUNK ESŐT?

Nem kell ahhoz boszorkányának lenni, hogy meg tudjuk jósolni az eső jöttét. Akármelyik falusi gyerek esőt jósolhat — ha egy kicsit szemfüles — a következő jelekből.

Eső várható ha: a csacsi i-á-zik, a kutya lyukat ás és beletemeti a csontot, a kakas a szokottnál korábban kukorékol reggel s szárnyait csattogtatja, a hal majdnem a víz színén uszik, a légy még szemtelenebb, mint máskor és szur, ha ránk-repül...

Eső várható még, ha: a kőfalak, melyek kertekef szegélyeznek, igen nedvesek, ha régi sebhelyek fájnak, ha vöröshaju emberek haja összeugrik, földörebb, mint máskor, a holdnak udvara van, a füst nem felfelé száll, hanem lefelé, ha csillagok fénye nem nyugodt, hanem nyugtalan, mintha kacintanánek.